

Bovlundploven vendte op og ned på Nees Vig

Det var noget af en julegave, lods-ejerne omkring Nees Vig fik i december 1952. To dage før juleaften frigav Statens Landvindingsudvalg det 150.000 kr. dyre afvandingsprojekt for den inddæmmede vig. I nutidskroner ville projektet koste 2,1 mio. kr., og da staten var parat til at støtte med 60 procent, havde julegaven en kontantværdi af 1,3 mio. kr.

Landvindingssagen havde taget sin begyndelse i sensommeren 1951, hvor lodsejerne omkring Nees Vig kontaktede Det Danske Hedeselskab med anmodning om at få udarbejdet et forslag til »kunstig afvanding« af det inddæmmede areal.

Bestyreren på Enggård, den unge Jens Rokkjær, førte an, men det var på vegne af sin far, grosserer Ferdinand Rokkjær, oppe fra Nykøbing. Sønnen tog initiativet, men det var faderen, der havde pengene. Ferdinand Rokkjær ejede både gården og det meste af jorden i vigen, 49 af i alt 78 hektar, resten var fordelt på 14 andre lodsejere.

Da undersøgelser af jordbunden havde vist, at der fandtes et tykt, lerholdigt lag dynd under de øverste 10-20 cm strandsand, udarbejdede Hedeselskabet uden tøven et projekt. Kunne man bare få leret op i lyset, ville frugtbarheden være sikret. Hvor der hidtil havde været græs og høslæt eller våd eng med vandhuller, skulle der nu dyrkes korn.

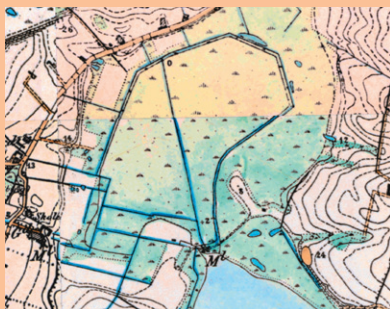
Men først måtte afvandingen sikres.

I foråret 1953 gik arbejderne i gang med at udbedre og forhøje den 415 meter lange dæmning. Det meste af tiden var der 20 mand i arbejde. Så skulle slusen støbes, og pumpehuset mures op i røde sten efter Hedeselskabets standardtegning. Huset kom til at stå omtrent, hvor den gamle vindmølle havde stået.

Knud Bech fra Karby var med som murer dengang, og han husker, hvordan man arbejdede på »blød« bund.

Nees Vig

Inddæmmede vig på 35 ha, nær Karby på det sydvestlige Mors. Inddæmmede fra 1863, men atter oversvømmet efter stormflod i 1895. Pumpet tørt efter 1928, men først kultiveret i 1953 med støtte fra Statens Landvindingsudvalg. Kortene er fra 1882 og 1988. Morsø Kommune. Koordinater: 6288640, 471808.

Da de nåede stilladshøjde, skulle der passes på balancen. »Hvis der blev sat for mange mursten på stilladset på den ene side af huset, begyndte det at hælde! Så måtte vi straks sætte tilsvarende antal på modsatte side også,« kunne Knud Bech stadig huske i maj 2009.

I pumpehuset blev der installeret to elektriske Lykkegaard-pumper. De var leveret fra »Dansk Akkumulator- og Elektromotorfabrik« i Odense. Deres løftehøjde var på 3,4 meter og med 150 liter vand i sekundet.

Dernæst blev den 200 meter lange, centrale landkanal udvidet ned gennem området. Den blev gravet dybere og bredere, så den kunne lede drænvandet frem til de nye pumper, som skulle løfte vandet ud i vigen.

Monsterploven på arbejde

Det første år blev der pløjet med en almindelig plov, men flere steder tørrede jorden ud i løbet af sommeren, fordi der var så sandet. Man besluttede derfor at hente det dybereliggende lerlag op til overfladen. Formentlig året efter, i 1954 eller 1955, blev hele arealet dybdepløjet.

Jens Rokkjær eller Hedeselskabet –

vi ved ikke, hvor initiativet kom fra -, hentede Hedeselskabets kæmpeplov, den såkaldte »Bovlundplov«, til Nees.

Den unge Jens Rokkjær var »pavestolt« af de to dieseldrevne traktorer med hver 70 hk, der trak kæmpeploven henover engene. Her skete virkelig noget. Ploven efterlod sig en fure på 80 cm i dybden og 125 cm i bredden, og op kom det frugtbare, lerholdige dynd fra den tidligere fjordbund.

Helt uden problemer var det imidlertid ikke at kultivere den gamle fjordbund. Det kneb med at få fart nok på ploven, så alt for ofte blev furerne kun stillet på højkant. Jens Rokkjær og de andre landmænd havde deres besvær med at harve og finde lejen i de dybe furer, så der kunne skabes et rimelig jævnt såbed, men det lykkedes da. Den oppløjede jord havde et meget højt kalital, helt op til 36 pct., samt et jævnt fordelt lag muslinge- og østersskaller, så udgifter til både kaligødning og kalk kunne spares i lange tider.

Bovlundploven bragte også andre ting for dagen. Især i den nordlige del af vigen blev der fundet masser af kulsorte moseege. Mægtige stammer fra en længst forsvunden egeskov,

Boulundploven fra den danske fabrik af samme navn var Hedeselskabets stolthed og blev betragtet som lidt af et mirakelredskab. På det aflange hvide skilt øverst på ploven stod der »Det danske Hedeselskab«, så ingen kunne være i tvivl om ejeren. Ploven står her parkeret foran maskinhuset på Enggård, hvor Jens Rokkjær og en lille nevø inspicerer den. Foto: udlånt af Karen Rokkjær.

som havde ligget velbevaret i den våde fjordbund gennem flere årtusinder, kom nu op i dagens lys. Hvad gjorde lodsejerne med dem? De blev kørt hjem til folk, tørret, savet op –

Jens Rokkjær var endnu ikke fyldt 20 år, da hans far købte »Enggården« og overlod driften til ham. Med stor stædighed og et hidsigt temperament gennemførte den unge landmand få år senere kultiveringen af Nees Vig. Foto: udlånt af Karen Rokkjær.

og brugt som brænde! Rub og stub, ikke en planke er bevaret. Det huskes stadig i Karby, at det hårde, sorte træ gav et særlig godt og klart lys i forhold til andet brænde.

Også store kampesten blev der opløjet mange af. En enkelt lodsejer var i stand til at samle og sælge en hel lastbilfuld fra egen jordlod.

Allerede i maj 1954 kunne lods-ejerne overtage arealerne fra Statens Landvindingsudvalg. Derefter skulle man i gang med selve dræningsarbejdet. Det var der også tilskud til, men nu måtte loven om statsstøtte til grundforbedring holde for. Udgifterne anslog man til 40.000 kr. (559.000 kr. i 2008-værdi), og der ville være beskæftigelse til 50 mand henover sommeren. Samme år giftede Jens Rokkjær sig med hustruen Karen.

Hele landvindingen havde noget »Morten Korch« over sig. Den velhavende grosserer, Ferdinand Rokkjær, var kendt som en dygtig forretningsmand, hvorimod sønnen beskrives som noget af en hidsigprop, der skulle holdes i kort snor. Det skal dog

huskes, at Jens endnu ikke var fyldt de 20 år, da fader Ferdinand købte ham »Enggården« i 1946.

Lokalt var både far og søn dog velkendte for, at intet måtte gå til spille. »Enggården« blev drevet som en klassisk bondegård med både køer, grise, heste, får og 100 gæs hvert år op til jul, som en gammel mand og hans kone fra Karby kom ned og plukkede.

Julestorm over Limfjorden

Nees Vigs skæbnehistorie havde taget sin begyndelse små 100 år tidligere, men helt ude i Vesterhavet.

I julen 1862 gennembrød en orkanagtig vestenstorm den smalle landtange ved Thyborøn og sendte havets frådende vandmasser ind i Limfjorden. Store dele af de lavtliggende enge ved Nees blev oversvømmet, og Nees Vig blev dannet – på den tid blev den kaldt Karby Vig. Allerede i 1825, hvor Vesterhavet også var brudt ind i Limfjorden, men ved Agger, havde de urolige vandstandsforhold i fjorden

To bæltetrucke traktorer med hver 70 Hk skulle der til for at slæbe den store plov gennem den jomfruelige fjordbund. Ploven gik ned til 80 cm og efterlod en fure på 125 cm, men det kneb med farten, så ofte blev furerne blot stillet på højkant. Det var noget af et arbejde at jævne ud efter en sådan pløjning, og ikke alle traktorer havde et fortøj, der kunne holde til den hårde medfart. Foto: udlånt af Karen Rokkjær.

påvirket vigen ved Nees, men ikke så dramatisk som nu.

Med en landvæsenskommissionsskendelse af 21. juni 1863 blev det besluttet at generobre engene ved at inddæmme hele Nees Vig.

Ved hjælp af dige- og kanal anlæg forsøgte man derefter at lede vandet bort fra de tidligere enge, men så snart det satte ind med ekstraordinært højvande, stod området atter under vand. Undertiden nåede vandet helt op til Næssund Landevej.

Nogle årtier senere blev dæmningen helt nedbrudt, formentlig ved stormfloden i 1895, og siden da lå vigen atter vandfyldt hen i naturlig tilstand som en del af Limfjorden til 1928. Ganske vist havde Hedeselskabet i 1919 vigen med på sin årlige liste over »Sager under projektering, kunstig afvanding«, men mere blev det ikke til. Der manglede finansiering af selve arbejdet.

I 1928 købte den driftige Nykøbing-grosserer Ferdinand Rokkjær så vigen.

To år senere var der bygget ny dæmning og rejst en vindmølle med turbinepumpe. Den var dog ikke effektiv nok til at holde området tørt året rundt, men senere kom der en Ford-

son traktor ud at stå på dæmningen for at hjælpe til med udpumpningen om foråret, hvor vindmøllen måtte give op.

Ved Limfjordskommissionens besøg den 20. august 1932 konstaterede man, at der var opført en vindmotor til udpumpning af vandet, og at arealet var tørlagt, men endnu ikke bevokset.

Dengang var der en fest hvert forår,

når lodsejerne mødtes for at pumpe vandet ud, før kreaturerne kunne udbindes. Ål var der altid masser af i centralkanalen og grøfterne, de blev samlet op i store kurve, og så blev der dækket op til ålegilde!

På de tørlagte enge ynglede der masser af viber, og jagten var heller ikke så ringe, med mange ænder og harer. Jagtretten havde Ferdinand Rokkjær's broder Christian, men ofte var der også husmænd på jagt. De fik lov at gå derude som en del af deres løn for at arbejde for lodsejerne.

Korn kunne der ikke dyrkes i den inddæmmede vig, men de fugtige enge blev lejet ud, og langvejs fra kom folk trækkende med kreaturer og heste for at få del i den gode græsning. Hele inddæmningen var hegned med pigtråd i en stor fællesfold, som egenens husmænd og gårdejere kunne sætte deres dyr ud i. Mod betaling til Ferdinand Rokkjær.

Om vinteren stod det hele stadig under vand med op til en halv meters oversvømmelse. Den 84-årige Frede Lundsby, der er født i Nees, fortæller: »Når vigen frøs til, fandt børn og unge skøjterne frem, og så blev der skøjtet i den hele store stil. Udtørringen var derfor ikke populær blandt de yngre årgange.«

I tidens løb har fjorden også krævet sine menneskelige ofre. To tragiske

Bovlundploven havde plovskær større end en schæferhund, og det var noget af et tilløbsstykke, når Hedeselskabet ankom med monsterploven. I dag kan man se et eksemplar af den navnkundige plov i Kongenshus Mindepark vest for Viborg. Foto: udlånt af Karen Rokkjær.

Den snorlige centralkanal blev gravet bredere og uddybet (billedet til venstre), så de nye Lykkegård-pumper kunne tage fat og pumpe vigen tør. Udenfor dæmningen (billedet til højre) var der allerede i 1954 et pænt stykke bevokset »forland«, så der måtte også her graves en afløbskanal ud til Limfjorden. Begge fotos er fra sommeren 1954, hvor udtørringen netop var gennemført, og kultiveringen kunne begynde. Foto: Hedeselskabet.

drukneulykker huskes stadig. I 1892 mistede Jens Kristian Poulsen Søndergaard to af sine drenge på otte og 14 år, da de ville prøvesejle en ilanddrevne jolle. Båden viste sig at være læk, de blev bange og sprang i vandet, men druknede. De blev fundet samme dags eftermiddag mellem Mors og Agger.

Ganske tragisk druknede også to af Jens Kristian Poulsens børnebørn i den oversvømmede vige, men det skete 51 år senere, i februar 1943. De to drenge på 13 og 14 år legede med en flad pram, som de stagede sig frem i, men de var ikke opmærksomme på den dybe centralkanal. Den ene dreng mistede balancen og faldt overbord, og da den anden ville hjælpe ham, faldt også han i. De druknede begge i den dybe kanal. Var ulykken sket nogle meter længere inde til en af kanalens sider, havde drengene formentlig kunne nå bunden med fødderne.

Stadig god jord

Ved landvindingen i 1954 fik »Enggård« forbedret forholdene på 49 hektar, mens de øvrige lodsejere i randen til vigen hver fik 2-3 hektar. Allerede i de første år efter tørlægningen blev

der høstet gode udbytter. Jordbunden i Nees Vig var bedre end i Tissingsvig, sagde man.

Men drænene skulle passes, og det var der en del besvær med. Til sidst var Jens Rokkjær så træt af at dræne, at han solgte gården. I 1962 flyttede familien til en anden ejendom i Sejslev på det nordlige Mors.

Det blev en landmand fra Randerskanten, Åge Olsen, der overtog Nees Vig, og i dag sidder sønnen Erik Olsen på »Enggård«. Han driver den udelukkende med planteavl og 100 stk. malkekvæg. Jorden er god, ensartet og giver et godt udbytte. Kun sjældent opstår der problemer med drænene. Sædskiftet er med græs, byg og hvede – og majs for første gang i 2009! I den nordøstlige ende af vigen er der derimod 4-5 hektar med rigtig dårlig jord, hvor der er problemer med drænene næsten hvert eneste år. Også trykvand i området op mod Næssundvej volder kvaler.

Da jeg besøgte vigen i oktober 2005, lå inddæmningen med store, ensartede, lysegrønne markfelter. Farven stammede fra vinterhveden, der allerede var spiret. Den dag rastede mere end 1000 hjejler, og både forår og efterår kommer der ofte besøg

af masser af gæs og stære. Udenfor dæmningen vokser der en naturlig strandeng af den værdifulde slags, som botanikere gerne falder i svime over. Selve dæmningen derimod er overgroet med tagrør, hyld, hyben-rosen og tjørn, og den er heget, så kreaturerne ikke træder den i stykker.

Det gamle pumpehus fra 1953 står skævt, det hælder et par grader, og er

Den velhavende Nykøbing-grosserer, Ferdinand Rokkjær, huskes som en venlig mand, der var vellidt af alle. Billedet er fra barnebarnets konfirmation i 1972, hvor Ferdinand Rokkjær havde sin kone, Else Marie (med mørkt hår), og svigerdatterens mor, Mitte Sams, til bords. Foto: udlånt af Karen Rokkjær.

Et par store kvæggårde omkranser Nees Vig, der ligger som ensartede, lysegrønne markfelter med vintersæden fremme her først i oktober, hvor vinterhveden allerede er spiret. I syd er der lidt græsning, der ligger højere end det øvrige inddæmmede areal. Inddæmningen har sat sig noget og ligger i dag en lille meter lavere end strandengen ud til Limfjorden.

ikke længere i funktion. De originale pumper er slidt op og erstattet af nyere modeller, der er installeret i en brønd i den grønmalede, firkantede kasse uden for det gamle pumpehus.

Inde i den tørlagte vig har jordbunden sat sig så meget, at markerne ligger op til en meter lavere end fjorden. Der er dog ingen planer om at genskabe vigen som en del af Limfjorden.

Pumpehuset i Nees Vig er i dag skredet en smule ned ad dæmningen, trods murernes omhu i 1954. De originale pumper er erstattet af en dykket pumpe, der står nede i den firkantede kasse til venstre for pumpehuset. Ude i horisonten troner fodersiloen på Enggård.

KILDER

Betænkning angående Dige- og Afvandingsforholdene ved Limfjorden. Afgivet den 25. januar 1934. Ministeriet for Offentlige Arbejder.

»Den store Afvanding i Næs Vig«, Morsø Folkeblad 11. maj 1954.

Diverse dokumenter fra digelagets arkiv, venligst udlånt af Henning Iversen, Karby, der også har bidraget med interviews af ældre lokale beboere.

Forfatterens besøg på lokaliteten, 8. oktober 2005.

»Kun få områder på Mors tilbage til Limfjorden«, Morsø Folkeblad 28. november 1995.

Hedeselskabets Tidsskrift, nr. 20, 39. årg., 1919: »Sager under projektering, kunstig afvanding«.

Interviews: Knud Bech, Henning Iversen, Karen Rokkjær, Frede Lundsby, Mads Peter Christensen og Erik Olsen – alle nuværende eller tidligere beboere.

Kirkebogen over Karby Sogn.

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 1345. Rigsarkivet.